

Les 'competències bàsiques' o la trama oculta del neoliberalisme educatiu

La introducció de les anomenades "competències bàsiques" en el nostre sistema educatiu pretén preparar la societat per a un canvi promogut per instàncies supraestatals, com la Comissió Europea. Autors com Nico Hirtt o César Cascante (*) consideren que la política educativa europea està sent dictada per entitats com l'ERT (Europeten Round Table of Industrialists) i altres grups empresarials de pressió. L'ERT agrupa els presidents de les 47 principals empreses multinacionals d'Europa, com Jorma Ollila, expresident de Nokia, que va deixar la direcció de l'empresa per a convertir-se en director no executiu de la multinacional petrolera Royal Dutch Shell. També hi és Leif Johansson, director executiu d'operacions de Volvo, i Peter Sutherland, president de British Petroleum (BP). Pel que fa a la presència espanyola, està Manuel Pizarro, president d'Endesa, Cèsar Alierta, president de Telefónica, i Antonio Brufau, president executiu de Repsol-YPF.

ERT va establir el 1989 les característiques que la nova educació havia de tindre per servir fidelment als grans empreses. El document "Educació i competitivitat europea" desenrotlla el concepte de capital humà, lligat a les polítiques econòmiques neoliberals de l'Escola de Chicago. El document planteja que l'educació és una inversió rendibilitzada quan els individus ingressen en el món del treball: augment de la productivitat, increment dels beneficis empresarials i generació de riquesa per al conjunt de la societat. Segons ERT, l'educació és formació professional. Aquest informe considerava l'educació com "una inversió vital per a l'èxit futur de la indústria", i argumentava que "el desenvolupament tecnològic i industrial dels negocis europeus requereixen una accelerada reforma dels sistemes i programes educatius".

Més tard, en un document de 1995, "Educació per als europeus: cap a la societat que aprén", ERT expressa la mateixa idea amb més contundència: "La indústria europea ha hagut de respondre ràpidament als canvis de la globalització econòmica per a sobreviure i continuar sent competitiva [...] Però el món de l'educació és massa lent a reaccionar [...] En quasi tots els països europeus hi ha una distància creixent entre l'educació que els ciutadans necessiten per al món complex de hui en dia i l'educació que reben [...]. Aquesta és una qüestió de la major importància econòmica i social, perquè ocasiona el desaprofita-ment del potencial humà [...] És hora de llançar un crit d'alarma per a alertar a la societat d'esta inadequació de l'educació"

Educació i grups de pressió

La política educativa europea marcada pels posicionaments dels grups de pressió empresarial treballa amb aquests eixos:

- Els centres educatius són productors de capital humà, un factor clau en la competitivitat.
- El coneixement canvia molt ràpidament, de manera que cal un pla d'estudis centrat en la noció de competència. En aquest pla, junt amb certes habilitats bàsiques, cal

posar l'èmfasi en la promoció de la flexibilitat i l'adaptabilitat.

- Per a respondre amb més rapidesa als canvis econòmics, el sistema educatiu ha de ser desregulat. Els centres han de gaudir de més autonomia.

- Cal potenciar la funció directiva dels centres, i assignar-li un paper de lideratge pedagògic.

El *Llibre blanc sobre creixement, competitivitat i ocupació* (1993), defineix la forma del capital humà produït pels sistemes educatius, associada a les anomenades competències bàsiques: "Les competències bàsiques que són essencials per a la integració en la societat i en la vida laboral inclouen el domini de certs coneixements bàsics (lingüístics, científics i d'un altre tipus) i habilitats de naturalesa tecnològica i social, és a dir, l'habilitat de desenvolupar-se i actuar en un context complex i altament tecnològic, caracteritzat, en particular, per la importància de les tecnologies de la informació, l'habilitat de comunicar, d'establir relacions, d'organitzar, etc. Aquestes habilitats inclouen, en particular, l'habilitat fonamental d'adquirir nous coneixements i competències com "aprendre a aprendre" al llarg de tota la vida". La Comissió proposa que els centres educatius han d'adaptar-se a aquest canvi i substituir els plans d'estudi centrats en els coneixements per altres centrats en les competències bàsiques.

L'oposició des de la pedagogia crítica

Diversos sectors adscrits a la pedagogia crítica que s'oposen amb rotunditat a aquestes propostes afirmen que, en sintonia amb la Unió Europea i altres organismes internacionals, totes les reformes educatives neoliberals generades en l'estat espanyol des de mitjans dels anys vuitanta han estat dirigides a l'organització d'un mercat educatiu. La creació d'aquest mercat educatiu es recolza en promoure tres elements fonamentals:

La política educativa europea està sent dictada per les principals empreses multinacionals i els més importants grups de pressió del continent

- La capacitat del client per a triar el producte educatiu. Si el client està obligat a consumir en un determinat centre educatiu i només els productes que aquest li pot oferir, el mercat educatiu no existirà.

- La diversitat de l'oferta de productes educatius. Per això cal que les instàncies educatives compten amb l'autonomia necessària perquè posen en el mercat productes diferents per la seua singularitat, preu o qualitat.

- El paper controlador de l'estat. L'Estat adopta la funció de garant per tal que l'educació funcione com un mercat. Per a això:

- Proporciona part dels recursos financers als centres que ofereixen productes

educatius a través d'un contracte pels seus serveis (contracte-programa-concert).

- Destina una altra part dels fons a propiciar la dinàmica del mercat a través de beques o ajudes als clients-estudiants perquè es moguen en el mercat.

- Incita a que els centres educatius busquen altres ingressos a través de convenis o serveis amb el sector privat. D'aquesta manera es pretén propiciar la participació en el mercat educatiu de l'empresa privada.

- L'estat, en la seua funció de garant i perfeccionador del mercat, serà l'encarregat d'avaluar, a través d'agències públiques i/o privades, els establiments i productes educatius, per a establir nivells de qualitat estandarditzats; servir d'informació per als clients; servir de control; dirigir millor els recursos de l'estat.

Arribats ací, entren en joc les "competències bàsiques". El model curricular de competències, presentat com un nou paradigma quan en realitat és un plantejament que es desenvolupa des de fa més de trenta anys, resulta funcional amb l'organització del mercat educatiu.

- Exemplifica molt bé la supeditació de l'educació a les necessitats de l'ocupació,

- Es presta fàcilment a l'elaboració de proves avaluadores que establisquen nivells de qualitat en els productes educatius.

- Proporciona amb el seu canvi de paradigma l'habitual taxa de negoci en qualsevol reforma educativa a la indústria més lligada als materials educatius entre els que també s'inclouen els d'avaluació i diagnòstic.

- És molt funcional per a fer paquets curriculars que puguen ser utilitzats en l'ensenyament on-line, un element fonamental per a ampliar el volum del negoci del mercat educatiu.

Una altra educació possible

Per a continuar el camí marcat per la renovació pedagògica i avançar cap a una altre model d'educació, cal considerar una sèrie d'aspectes:

- L'educació és un instrument desenvolupat per a la reproducció social i només pot escapar-se a aquest mecanisme en la mesura que es recreen i articulen les cultures de resistència i/o es plantegen els problemes de la humanitat que el capitalisme neoliberal no ha resolt sinó que accentua. Aquests problemes no són tractats habitualment en la cultura escolar.

Repensar l'educació, buscar permanentment la igualtat i la justícia social, fomentar en l'educand, com deia Freire, la creativitat i la consciència crítica, i desenvolupar aptituds per a la comprensió del món a través de la reflexió i l'acció sobre la realitat, han de ser principis necessaris de l'acció pedagògica compromesa. Per a això, cal ser capaç de: a) Criticar i denunciar l'educació concebuda com a capital humà i l'organització de l'educació com un mercat.; i b) Introduir continguts en els processos d'ensenyament que qüestionen l'ordre econòmic, social i cultural del neoliberalisme. Per al primer objectiu, a la novetat cal enfrontar-se també amb la novetat. En aquesta línia, hem de defensar l'idea que l'educació obligatòria no pot entendre's com a formació professional, ni per tant com una formació preparatòria per a la

formació professional posterior com pretén la concepció de l'educació com a capital humà.

L'educació obligatòria ha d'entendre's en la seua totalitat com una educació per a la ciutadania, és a dir, com una formació que es proposa contribuir a la creació de subjectes capaços de llegir el món i de formar-se una idea pròpia sobre els seus problemes, les seues injustícies i les seues desigualtats.

L'autonomia dels centres educatius i professors, necessària per a l'existència dels mercats educatius, pot utilitzar-se en un sentit invers a com ens proposen des de l'ordre neoliberal. En compte d'oferir productes educatius de forma propagandística

L'educació obligatòria ha d'entendre's com una formació que es proposa contribuir a la creació de subjectes capaços de llegir el món i de formar-se una idea pròpia sobre els seus problemes, les seues injustícies i les seues desigualtats

i incitar al seu consum competint per la clientela, es tracta de desplegar projectes elaborats des d'un marc de no competitivitat i de racionalització dels serveis per a complir un compromís social.

En aquest marc, criticar la introducció de les avaluacions de diagnòstic i la creació de classificacions entre alumnat i entre col·legis o instituts. Aquest tipus d'avaluació, basat en competències, perverteix tot el sistema pedagògic ja que el professorat ha d'enfocar el seu treball per a superar les proves de diagnòstic. Açò ja està ocorrent en Anglaterra, amb nefastes conseqüències inclús per la salut mental dels docents.

Respecte a la segona línia de treball, la d'introduir continguts en els processos d'ensenyament que qüestionen l'ordre econòmic, social i cultural neoliberal, es tracta de, des de la pluralitat metodològica, desenvolupar projectes diferents en la seua concepció i desenvolupament, en tots els nivells educatius. També cal articular una xarxa d'experiències educatives i socials que incrementen la capacitat per a contribuir a que un altre món, més just i més igualitari, siga possible.

(*) CASCANTE, César. (1995). "Neoliberalismo y reformas educativas. Reflexiones para el desarrollo de teorías y prácticas educativas de izquierda", en *Signos. Teoría y práctica de la educación*, 15 Abril Junio de 1995, Páginas 42/61

CASCANTE, César (2007), "Cómo podemos desde la educación contribuir a la igualdad y a la justicia", (resumen de las ideas expuestas en siete conferencias pronunciadas por el autor desde mayo de 2006 a febrero de 2007, entre ellas las organizadas por el STEPV-lv en el País Valenciano) http://www.cybercordoba.es/alarife/C_%20Cascante.pdf

HIRT, Nico. (2003). *Los nuevos amos de la escuela. El negocio de la enseñanza*, Madrid, Minor.